

BURSA DE VALORI BUCUREȘTI

PRIMA MEA
INVESTITIE

10
POVEȘTI
DESPRE
BURSĂ

BUCUREȘTI 2017

Prima mea investiție
10 povești despre bursă
Copyright ©2017 Bursa de Valori București

„Prima mea investiție” este o publicație realizată de Bursa de Valori București. Informațiile conținute în această publicație nu au fost verificate de către o terță parte independentă, astfel nu există nicio garanție și nu trebuie luate ca atare acuratețea, corectitudinea și completitudinea acestora. Performanța anterioară nu este o garanție a rezultatelor viitoare. Acest material editorial nu reprezintă o ofertă de a cumpăra acțiuni. Anumite declarații din această publicație pot fi declarații despre așteptările viitoare sau alte evoluții viitoare și se bazează pe viziunea și ipotezele persoanelor incluse în publicație.

Bursa de Valori București nu poate fi responsabilă legal pentru nici un fel de daune, pagube, sau pierderi produse cititorului acestei publicații cauzate de informații eronate sau de acțiunile întreprinse de orice persoană în baza conținutului acestei publicații. Materialele incluse sunt protejate de legea dreptului de autor și orice preluare trebuie realizată cu citarea sursei.

București 2017
www.primainvestitie.ro
www.bvb.ro

Carte editată de

ISBN 978-973-0-24978-1

Editor: Natalia Negru

Cu suportul: Ludwik Sobolewski, Daniela Șerban, Ana Ciucurel, Rafael Botlung Jr.

Consultanți editoriali: Ionuț Anuțescu, Alexandra Pele

Ilustrații: Vali Ivan

Concept grafic/DTP: Maximilian Turza

CUPRINS

ÎNȚĂI DESPRE OAMENI, APOI DESPRE INVESTIȚII	07
PRAGUL DE LA 30 DE ANI	09
ZILE DE NAȘTERE	15
BUCURIA PURĂ DE A TRANZACȚIONA	19
POFTA VINE CÂȘTIGÂND	23
SHIRAKAWA – BUCUREȘTI	27
STRES, DEZAMĂGIRI ȘI BUCURII	31
PĂȚIT, DAR RĂSPĂLĂTIT	35
PARTE A VIEȚII UNEI COMPANII	39
CONDUS DE RANDAMENT	43
PUZZLE BURSIER	47

ÎNTÂI DESPRE OAMENI, APOI DESPRE INVESTIȚII

Natalia Negru, editor | iulie 2017

„Prima mea investiție“ este poate mai puțin despre investiții și mai mult despre oamenii care le-au trăit și viețile acestora. Fiecare dintre noi are experiențe care se încadrează la categoria prima oară. Prima oară când am gustat ceva, prima oară când am iubit, prima oară când am urcat pe un vârf de munte, momente ce pot deveni puncte de cotitură. Te transformă, te provoacă, te învață dacă ai ochi să vezi și urechi să auzi, te fac mai bun. De ce să nu vorbim atunci și despre primele noastre investiții? Mai ales că asocierea investițiilor exclusiv cu resursele financiare este limitativă și contraproductivă. Banii sunt până la urmă un mijloc, profitul bucură întotdeauna, dar câștigul din investiții poate fi monetizat și altfel decât prin posesiuni. Procesul de învățare prin care treci, răbdarea și perseverența, bucuria unui câștig și, în oglindă, supărarea sau frustrarea generate de pierderi, mulțumirea de sine și, de ce nu, încântarea că ai știut când și ce decizii să iei, toate acestea reprezintă doar o parte din ceea ce înseamnă să fii investitor.

„Prima mea investiție“ surprinde acest amalgam de sentimente în continuă schimbare și scoate la lumină fațetele a ceea ce înseamnă să fii investitor. Avem zece experiențe, zece oameni interconectați de pasiunea pentru bursă. Unii sunt investitori de la liceu, de la 17 ani, alții au început după împlinirea vârstei de 50 de ani. Sunt persoane cu vieți diferite, cu experiențe diverse, împrăștiati în toată România sau peste mări și țări. Cele zece povești sunt și un barometru al stării de spirit pe care bursa ți-o poate da, dar și mărturii ale schimbărilor prin care ei,

investitorii, au trecut de-a lungul anilor.

Anul acesta, în 2017, am sărbătorit pentru prima oară, în 15 mai, Ziua Națională a Investițiilor. Cartea pe care urmează să o citiți este una dintre reușitele acestui demers. În lunile aprilie și mai ne-am întâlnit cu fiecare dintre cei zece oameni incluși în această publicație pentru a discuta liber și deschis despre experiența lor investițională. Pornind de la aceste discuții, am pus pe hârtie povestea lor, ne-am străduit să îi surprindem pe ei ca oameni și nu doar ca investitori, o astfel de dihotomie nefiind una naturală. Nu avem și nici nu ne-am dorit concluzii în această carte, vă lăsăm pe voi, cititorii, să vi le trageți. Avem însă trasee umane diverse și decizii care au fost luate în concordanță cu propriul fel de a fi al celor zece investitori și în funcție de lutul din care fiecare este construit.

Merită de menționat că și această carte se încadrează, la rândul ei, la categoria prima oară. Le mulțumim celor zece temerari că au acceptat să ne spună despre bucuriile, fricile și nedumeririle lor, despre ceea ce îi caracterizează și îi face să fie cine sunt: Carmen, Alexandru, Iulian, Andrei, Csongor, Emilian, Doru, Gabriel, Ionel, Mircea. Citiți cu răbdare, cele zece experiențe pot fi exemple atât de inspirație, cât și de empatie. Povestile nu au pretenția de a fi exhaustive, pentru că este greu să surprinzi complexitatea unui om, întreaga lui viață, în cuvinte.

÷

PRAGUL DE 30 DE ANI

Investitor: Alexandru Gadea, 36 de ani, București

Prima investiție: 2013

La patru ani mânca doar dacă mama sa îi distrăgea atenția cu jocul unor monezi pe masă. În a doua parte a anilor 1990, când încă era la liceu, a devenit alături de câțiva prieteni, un mic Zoltan Tetzari: și-a tras cablu de internet și vindea la vecini pentru a nu le mai cere bani părinților pentru abonament. În aproximativ un an a început să încaseze mult peste valoarea abonamentului și chiar să câștige din asta. Tot pe atunci și-a umplut camera de CD-writere pentru a copia filme. La un moment dat le vindea chiar el în Piața Romană. Când internetul a devenit mult mai accesibil, iar filmele nu mai erau marfă scumpă, s-a reorientat. Facultatea l-a pus pe un alt drum, acum este inginer constructor de drumuri și poduri la o multinațională. Dar inițiativele antreprenoriale nu au dispărut: a investit într-o fabrică de lumânări, într-o mică clinică privată de care, la un moment dat, nu a mai avut timp sau chef să se mai ocupe și a făcut importuri de vinuri din Moldova. De câțiva ani, bursa a devenit o nouă pasiune, mai ales că, după 30 de ani, ajungi, spune Alex, să îți pui întrebări, să analizezi ce-ai obținut până la jumătatea vieții. Iar lui Alex, dintotdeauna, i-a plăcut să cumpere ieftin și să vândă scump.

ÎNCEPUTUL

Nu a fost dragoste la prima vedere, dar nici senzația pe care o resimți când ești aruncat în apă rece. Pentru Alex, tranzacționarea la bursă s-a transformat treptat într-un hobby. Știa despre existența bursei și înainte să facă primele tranzacții, adică în 2013, doar că la un nivel profan, după cum el însuși recunoaște.

Un bun prieten îi povestea cu entuziasm prin 2010 despre acțiunile pe care le cumpărase la Dafora¹. Apoi un altul a tot adus vorba despre bursă în diverse contexte. Informații acumulate și scoase la suprafață abia peste câțiva ani când curiozitatea și poate perseverența l-au făcut să înceapă să tranzacționeze la bursă autodidact, fără asistența unui broker. Și poate, pe lângă curiozitate, a existat și o necesitate practică: exclus să mai ții banii la saltea, iar randamentul depozitelor bancare era nesatisfăcător pentru Alex. Începutul a fost prudent (a pornit cu 2.000 de lei), iar curajul a venit pe parcurs, odată și cu acumularea de informații, experiență și ceva profit.

Alex este inginer constructor, fără prea multe tangențe cu domeniul financiar. De ani buni lucrează la o multinațională germană, unde face drumuri, poduri și autostrăzi și are, uneori, sute de oameni în coordonare. La bursă însă este un lup singuratic. Programul de dimineață a devenit unul standard, mai ales în ultimii patru ani, și include în mod obligatoriu consultarea site-ului Bursei de Valori București și o trecere în revistă a graficelor și datelor companiilor în care își dorește să investească. Încearcă să nu rateze șansa și, dacă pe parcursul unei zile vede ceva profitabil, atunci vinde. Creșterile pe bursă sunt ca un magnet, „iar eu am niște bani și încep să urmăresc. Zice prietena mea «tu ți-ai băut cafeaua pe canapeaua aia, acum e șase seara și tu tot acolo ești». S-a întâmplat să stau și opt ore, când nu aveam alte treburi sau ploua afară“.

Are câțiva ani de experiență, dar nu se consideră un investitor avansat, adică unul pentru care tranzacționarea nu este doar pasiune, ci și o meserie care să îi asigure sursa principală de venit. Pentru Alex bursa este o metodă de a depozita banii, oricât de ciudată ar părea această afirmație, și de a obține randament mare, chiar și cu posibilitatea de a pierde uneori.

La începutul acestui an și-a stabilit pentru prima oară un target. Menționează expres target și nu planuri, ca având sensuri diferite, ca în vorba aceea, „Spune-i lui Dumnezeu că ai planuri, o să rădă de tine“. Adică un target de profit la încheierea anului de minim 10% net. Necesitatea de a stabili anumite ținte stă în sumele mai mari pe care le-a adus pe bursă. În 2016 valoarea investițiilor sale era între 10.000 și 17.000 de euro, acum a ajuns la 50.000 de euro, ceea ce atrage după sine și implicare mai multă.

La bursă, ca și în relațiile sociale trebuie să știi când să te distanțezi ca să înțelegi mai bine unele lucruri. În accepțiunea financiară a lui Alex, aceasta înseamnă diversificare. A renunțat aproape complet la depozite, dar nu și la fondurile de investiții, ceva plasamente în aur și, mai nou, s-a gândit să investească o parte a banilor în domeniul imobiliar.

„Bursa e mai puțin riscantă decât o investiție într-o gogoșerie la colț“

Hazardul are și el un rol important pentru un investitor. La început mai ales, pentru că mai târziu, trecând prin diverse etape și câștigând experiență, ajungi să ți-l faci oarecum singur. Norocul bursier este diferit de cel pe care l-ai resimțit un antreprenor, consideră Alex. În cazul celui din urmă variabilele sunt mai puține, poți avea mai mult control, succesul depinde într-o măsură considerabil de mare de tine, deci norocul este oarecum minimizat. Or, la bursa, „unde variabilele sunt chiar de mii de ori mai mari, pot spune că este vorba de noroc, eu nu pot mișca piețele. Cu timpul e și un noroc pe care ți-l faci, pentru că învățând să iei anumite decizii îți mărești șansele de câștig“.

Făcând un sumar al celor patru ani la bursă, Alex îi descrie ca fiind cel puțin interesanți. Plus că nu ești lăsat să te plictisești, constant apar informații noi, tehnice și financiare, despre companiile ale căror acțiuni sunt tranzacționate la bursă sau despre piață în sine. O curiozitate care necesită constant alimentare pentru că, recunoaște Alex, „eu nu am pasiuni, de niciun fel. Și dacă aș avea, m-aș plictisi foarte repede. S-ar putea întâmpla asta și cu bursa, așa mi se întâmplă în general, fac profiturile pe care le vreau și dacă pe parcurs apare ceva mult mai ofertant financiar, las ceea ce făceam pe planul secund“. Uneori această plictiseală e înțeleasă drept inconsecvență crede Alex, dar totul depinde de ce urmărești în viață. De fapt este vorba de evoluție. Ceea ce face acum ar fi fost un lucru imposibil acum zece ani. Pentru unii vârsta evoluează cu folos, pentru alții nu, totul depinde de ce fel de persoană ești. Ori Alex a știut cum să își țină linia principală – meseria de inginer constructor pe care și-o face cu plăcere – dar s-a mai uitat în stânga și dreapta. Plafonarea nu îi este caracteristică. În comparație spus, dacă s-a oprit liftul la etajul doi, el găsește altul care să îl ducă până la zece.

ÎN CĂUTAREA PIETEI

La liceu era unul dintre cei care stătea în Piața Romană și vindea CD-uri cu filme piratate. Își făcuse în propria cameră un adevărat studio, cu mai multe calculatoare, care constant lucrau și copiau filme. N-o fi fost legal, dar așa erau vremurile pe atunci în București și poate în toată țara. I s-a cam luat de Piața Romană când a venit Poliția și i-a confiscat toate CD-urile. Tot în acea perioadă, pentru că era unul dintre cei care aveau acces la internet în cartierul în care locuia, a creat alături de câțiva prieteni o adevărată rețea de cablu. Internetul era scump pentru acea vreme și, inițial, voiau să acopere costul acestuia. Și, de ce nu, să aibă bani pentru a ieși în oraș, în cluburi și altele similare. A ajuns în câțiva ani la peste o sută de abonați și încasări mult peste valoarea în sine

a abonamentului. Ulterior, internetul a devenit mult mai accesibil și clienții lui au început să-și descarce singuri filmele. Apoi a dat la facultate și nu prea a mai avut timp să se ocupe de aceste mici afaceri. Și părinții i-au atras atenția să se mai lase de joacă aceasta de-a comerțul și, la un moment dat, chiar i-au spus să aleagă, că nu are cum să trăiască din „prostiile astea“.

A studiat Construcții Civile și, pentru că nu era genul care să fie mulțumit cu un traseu standard, în anul trei de facultate s-a angajat pe un șantier. Lucra noaptea la demolări, iar ziua dărâmat fiind la rândul lui, dormea la cursuri. Anul patru de facultate l-a pus pe pauză: voia să facă facultatea, dar era parcă mai tare atras de câștigurile pe care le putea obține lucrând. Odată avansat pe un post mai bun, pe program diurn și, cu mai mult timp la dispoziție, a decis să reia facultatea. A terminat-o învățând prin pauzele pe care le mai prindea la firmele de construcții unde începuse să pună bazele unei cariere solide. A lucrat și în Germania aproape doi ani, la aceeași firmă care-l angajase și în România, pentru că la acea vreme nu avea probleme cu plecatul de acasă. Un moment de cotitură l-a reprezentat solicitarea de a rămâne definitiv acolo, atunci când a decis să se întoarcă în țară. „Mă leagă și prietenii, nu sunt un tip aventurier, chiar dacă știu că o să câștig mai mult. Bine, acum depinde și cât, dar în momentul de față nu mă mai interesează. Sunt legat de familie, prieteni, locuri“, spune Alex. Pe alocuri s-ar putea să aibă un rol și latura culturală, el având rădăcini puternice în sudul României, Grecia, Bulgaria. Iar nemții sau nordicii nu prea i se potriveau ca stil de viață.

Drumurile și podurile, chiar dacă îi luau cel mai mult timp, nu au reprezentat unicul punct de interes pentru Alex. Alături de familie a deschis o mică clinică privată, soția sa din acea perioadă fiind medic. Prin 2009-2010, alături de un prieten a pus bazele unei fabrici de lumânări, la marginea Bucureștiului. S-a implicat sporadic în ambele afaceri. Își aduce aminte că, la un moment dat, asociatul de la fabrica de lumânări îi cerea mai multă implicare ori, pentru el, construcțiile aduceau mai mulți bani. Pentru Alex, la acea vreme, alegerea a fost una evidentă.

30 DE ANI

Chiar dacă se spune că bursa implică o doză ridicată de risc, pentru Alex pierderile majore nu au venit de aici. Unele businessuri sau etape din viață i-au adus pierderi și mai mari, de ordinul zecilor de mii de euro. Îți dai seama de asta când treci de 30 de ani, atunci când tragi linie între prima și a doua jumătate a vieții și începi să analizezi ce ai făcut, ce ai obținut, ce ai pierdut.

Recent, după ce i-a povestit ce face la bursă și ce presupune tranzacționarea, mama sa i-a relatat un episod de când era mic copil. Poate fi unul banal, caracteristic pentru mulți copii, dar pentru Alex, căruia i-a plăcut dintotdeauna comerțul (chiar dacă nu folosea acest termen), este un moment emblematic. La patru ani mânca doar dacă îi era distrasă atenția de jocul unor monezi pe masă. Banii însă de-a lungul timpului i-au adus bucurii, dar și neplăceri. Și nu atât banii, cât acel prag de 30 de ani la care ajungi și apoi începi să îți pui întrebări: „Am avut momente când am avut foarte mulți bani și am pierdut foarte mult, pentru că începi să arunci în stânga și dreapta, îți iei mașini, îți iei tot ce vrei. Perioada aia cam la toți se termină prost, la mine s-a terminat cu divorț, cu pierderi. Căsătoria reprezintă cea mai riscantă investiție, eu am pierdut jumătate din tot“. În cazul lui Alex s-a mai adăugat, acum zece ani, și o pierdere de 60.000 de euro: banii i-a dat unui dezvoltator imobiliar pentru construcția unei case, în perioada crizei imobiliare, dezvoltator care i-a folosit pentru plata propriilor datorii la bănci. A fost greu, foarte greu, recunoaște Alex, dar după o perioadă din aceasta zbuciumată, începi treptat să îți revii și să reintri pe o linie de creștere serioasă.

Acelor 60.000 de euro le-a pus cruce, oricum a muncit ca să recupereze pierderea și s-a redresat. Acum nu mai aruncă cu bani în stânga și dreapta, mai ales că una e să ai 1.000 de euro pe care îi pui deoparte și ai uitat de ei, și alta e să ai mai mulți. Bursa a devenit pentru Alex una dintre cele mai bune metode de plasament și de multiplicare a banilor: „Este o alternativă bună și mai puțin riscantă decât dacă te apuci să faci gogoșeria din colț“, este de părere Alex. Uneori bursa este mai potrivită decât să îți faci propria afacere pentru că s-ar putea să nu ai capacitatea să o duci până la capăt. Și să pierzi din ceva făcut și gândit de tine. Cu siguranță acum șase ani, Alex nu ar fi spus asta. Pragul de la 30 își spune cuvântul.

÷

¹ Compania Dafora (simbol bursier DAFR), tranzacționată pe piața principală a Bursii de Valori București din 1996, a fost suspendată de la tranzacționare în 19 iunie 2015, ca urmare a intrării în procedura insolvenței. Dafora execută servicii de foraj onshore pentru petrol, gaze naturale și ape geotermale, lucrări de probe producție și workover, transport, montaj, demontaj și mentenanță pentru instalațiile de foraj și echipamentul aferent.

ZILE DE NAȘTERE

Investitor: Iulian Ciobescu, 28 de ani, Moreni

Prima investiție: 22 februarie 2017

În după-amiaza de aprilie în care am discutat cu Iulian despre prima sa investiție la bursă, orice detaliu despre acest subiect pălea în fața evenimentului petrecut cu 24 de ore înainte: o adusese de la maternitate pe Delia, primul său copil. Știe clar că a tranzacționat și în ziua de externare, dar și cu câteva zile înainte, când s-a născut, dar nu își aduce aminte amănunte. Relatarea parcursului său investițional la bursă stă sub auspiciile acestui fericit moment.

Anul acesta s-au adăugat două noi zile de naștere în calendarul lui Iulian. Cea mai recentă și poate cea mai importantă este ziua de naștere a Deliei, fiica sa. A doua, 22 februarie, este ziua în care a făcut prima tranzacție la bursă. Nu era novice întru totul: în ultimii patru ani a investit în fonduri mutuale cu o componentă de 100% acțiuni. Lucrează în domeniul bancar și printre produsele de care este responsabil se numără și fondurile de investiții. Dar nu aceasta este legătura care l-a determinat să investească acum patru ani în fonduri mutuale și, din 22 februarie, la bursă. Este pasionat, nu îl sperie riscurile și nici pierderile. Este în același timp prudent, după cum reiese din primele sale investiții la bursă unde, până se va fi obișnuit cu termenii și piața, nu a aruncat sume mari de bani. Al treilea motiv este randamentul. Drumul său de investitor în căutarea unor randamente tot mai mari a fost unul clasic: depozite bancare, fonduri mutuale și recent, bursă. Trecerea spre această ultimă etapă a venit și ca o provocare, „să văd dacă pot și aici“, după cum recunoaște Iulian.

Primele luni de tranzacționare i-au adus o anumită euforie. Prudent și rezer-

vat, a investit pentru început doar câteva mii de lei. Tocmai ca să se familiarizeze, să se dezmeticească, să discearnă între termeni, prețuri, analiză tehnică. Și-a stabilit chiar și un target de randament până la finalul anului, de 5%. Surpriza sa, atât în ceea ce privește piața, cât și în ceea ce-l privește pe el ca investitor, este randamentul obținut la două luni din momentul zero: 4%. „Sunt destul de încântat de ce am realizat până acum pentru că targetul pe care mi-l pusesem era de cinci ori peste orice depozit din țară și am zis că ar fi ok pentru început. M-am bucurat foarte tare că am reușit să mă apropii de target în două luni, iar în trei luni l-am atins“, explică entuziasmat Iulian. Iar primul gând care i-a venit în minte după acest 4% a fost simplu: de ce nu a făcut asta mai devreme? Bineînțeles, a avut și zile cu pierderi, dar nu le-a marcat pentru că avea răbdare, își alocă timp și oricum nu intrase cu sume mari ca să se simtă blocat. Altfel, satisfacția sa vine nu doar din rezultat, ci și din proces, din faptul că nu a vândut în minus nimic chiar dacă uneori profitul era enorm de mic. Avea nevoie de vânzări profitabile, pentru a nu se demoraliza chiar de la startul său investițional pe bursă. Și a reușit.

Începând din 22 februarie, Iulian ține un nou tab deschis în permanență pe calculator, are acces la platforma de tranzacționare și consultă dimineața, la prânz și seara publicațiile financiare. Se întâmplă uneori să plece mai bucuros de la muncă, alteori mai supărat, depinde de cum a încheiat respectiva zi de tranzacționare. Și când investea doar în fondurile mutuale se implica foarte mult: urmărirea zilnic evoluția fondului, plusa cu bani, renunța, mai câștiga, mai pierdea. De altfel, începutul la bursă nu a însemnat renunțarea în totalitate la fondurile mutuale. A făcut în schimb asta, acum câțiva ani, cu depozitele bancare.

La aproape trei luni de la prima sa investiție pe bursă (n.r. mai 2017), Iulian se descrie ca fiind în stadiul de investitor amator, prudent, pasionat, dornic de a ști absolut totul despre bursă și de a investi tot mai mult, păstrându-și o doză de prudentă. Tocmai din acest motiv alege targetul în detrimentul norocului. Recunoaște că sunt momente pe care nu le poți anticipa, unele știri influențează prețul în sus sau în jos, dar nu este tipul de investitor care să se bazeze pe asta. Bursa de la București este, crede Iulian, un loc potrivit pentru cei care vor să învețe. Dacă va considera oportun să se orienteze pe piețele externe, o va face, este deschis să vadă ce îi pot oferi acestea. Ori, până acolo, bursa românească este o foarte bună rampă de lansare.

÷

„Stadiu amator, prudent și pasionat“

BUCURIA PURĂ DE A TRANZACȚIONA

Investitor: Andrei Badiu, 37 de ani, București

Prima investiție: 28 ianuarie 1997

În 1997 Andrei era elev, conform primului său contract încheiat cu un broker. Avea 17 ani, era la liceu când a plasat primul ordin de cumpărare la Bursa de Valori București și descrie acea perioadă ca fiind o adevărată haiducie. Se gândea atunci doar la plăcerea de a tranzacționa și la bucuria de a vinde în profit. Era o adrenalină pe care acum îi e greu să o descrie, erau altfel banii atunci, era altfel timpul. Sau poate el era diferit.

Deschide cu grijă un dosar mic cu șină unde sunt stivuite cronologic chitanțe, extrase, ordine de cumpărare și vânzare pe care le făcuse începând cu 1997 la Bursa de Valori București. La un moment dat avea mult mai multe, teancuri chiar, pentru că la acea vreme sistemul de tranzacționare nu era electronic, iar el aduna hârtiile și le trecea într-un excel unde calcula și analiza evoluția portofoliului său. Pe cele mai multe le-a aruncat, dar a păstrat primele ordine, primele chitanțe, primul contract. Ca atunci când păstrezi cu sfințenie fotografii vechi, obiecte, pentru că sunt amintirile tale și fac parte din tine.

Primul ordin de cumpărare l-a făcut în 28 ianuarie 1997, a luat zece acțiuni Artrom¹. În 30 ianuarie cumpăra o sută de acțiuni Carbid Fox² și apoi Azomureș³, vedeta bursei la acea vreme. Andrei era elev la Colegiul Național Gh. Lazar din București și luase niște bani de la părinți pentru primele sale investiții pe bursă. Pus în context, în anii '90 cea mai mare șmecherie era să ai un video sau o Dacie, își aduce aminte Andrei. Dacă aveai video, te uitai la casete piratate, iar el era fascinat de Wall Street, de business, de oameni îmbrăcați în costum, de tranzac-

ționarea la bursă, i se părea fabulos să ai acțiuni la o firmă. Părinții săi fiind economiști, i-au transmis și lui acest drag de economie și tot ei l-au îndemnat să facă primul pas la bursă. Inițial a fost oarecum dezamăgit că nu exista un ring bursier – poate ca în filmele care l-au inspirat, dar l-a atras foarte mult organizarea pieței. Bursa este diferită de oricare altă piață, este un mix între ideea de economie – să cunoști compania la care cumperi acțiuni și cea de bursă în sine – să urmărești tendințele. La un moment dat făcuse și un curs de broker, dar apoi și-a zis că e mai fain să fi investitor, că până la urmă nu e chiar ca în filme.

Pentru Andrei acea perioadă de început, 1997 – 2001, a fost marcată de plăcerea de a cumpăra și vinde în profit, nu existau atunci pentru el noțiuni de termen scurt, mediu, lung. Mergea zilnic și stătea alături de brokeri, urmărea piața – atunci doar nu exista tranzacționare online, să urmărești de pe canapeaua de acasă ce se întâmplă. Deciziile lui în acea perioadă se bazau mult pe sentiment, era „o haiducie“, o bucurie de a tranzacționa și o plăcere de a marca profit. Înainte era încântat să câștige și 5 lei: „Pe atunci era intra-day, nu era neapărat nevoie să ai bani, cumpărai la începutul zilei și vindeai când se încheia ziua. Iar la T+3¹ aveai practic trei zile să aduci banii. Acum nu mai poți să cumperi dacă nu ai bani în cont. Era o altfel de dinamică, erau altfel banii, timpul“. Intrarea SIF-urilor la tranzacționare a fost un moment foarte important. A avut câștiguri mari: își aduce aminte că a cumpărat la un moment dat acțiuni la un SIF cu 36 de lei și prețul a crescut la 36.000 lei. Avea atunci și acțiuni pe care le păstra pe termen lung, companiile respective ofereau și dividende frumoase, dar se mai uita în stânga și dreapta iar, dacă apăreau niște „prăjituri“, atunci nu aștepta mult - cumpăra, vindea, marca.

Treptat s-a cizelat ca investitor: a făcut facultate, un MBA, a obținut o serie de certificări în domeniul său de activitate – expertiză contabilă și audit financiar. Și-a mai schimbat pe parcurs și obiectivul, a lucrat să își pună pe picioare propriul business, apoi a mai luat o serie de lovituri când a căzut bursa, s-a căsătorit, are clienți de care trebuie să se ocupe, au răsărit alte pasiuni, s-a recăsătorit, a apărut primul copil. Nu mai poate să piardă timpul pentru un câștig de doar 100-200 lei. Structura portofoliului său e diferită acum, nu mai este un investitor axat pe termen scurt, se orientează spre acțiuni la companii mari, care oferă dividende serioase și au o creștere organică. Când nu mai ai timp de analiză, alegi firme stabile și transparente, spune Andrei. Merge și pe teoria lui Warren Buffet, cumpără acțiuni la companii care îi plac și ale căror produse le folosește.

Andrei recunoaște că la bursă totul ține de starea de spirit: „Momentan eu sunt mulțumit cu mine și de mine, nu mai am dorința de a face mulți bani la

„Totul ține de starea de spirit“

bursă, sunt mulțumit cu ce obțin prin creșterea portofoliului, prin dividende, prin firma mea. Nu mai am disperarea aia, poate că e vârsta. Nu poți să menții ceva constant, trebuie să crești“. Ultimii ani și i-a dedicat hobby-urilor sale, descoperind din 2009 plăcerea scufundărilor tehnice, de adâncime, pentru care și-a luat și brevete. A început cu scufundările recreaționale, de până în 40 de metri în Marea Neagră, acolo unde a descoperit câteva epave - două submarine și un crucișător rusesc. Recent a fost la Marea Roșie acolo unde a coborât până la 110 metri adâncime. Și-a luat brevet și pentru scufundări în peșteri inundate, iar în România, alături de o echipă de finlandezi, studiază peșterile din Munții Apuseni. Îmi arată încântat imagini cu el, pe fundul Mării Roșii, lângă o epavă scufundată, exact ca în „Pirații din Caraibe“. Doar că aici e totul real, inclusiv pasiunea care i se citește pe față atunci când povestește despre scufundări. Cred că așa era și acel Andrei care, acum mulți ani, tranzacționa plin de entuziasm la bursă.

÷

POFTA VINE CÂȘTIGÂND

Investitor: Csongor Zsombori, 38 de ani, Odorheiu Secuiesc
Prima investiție: 2004 / 2013

Este director financiar la o companie din Odorheiu Secuiesc, dar nu meseria este motivul pentru care a devenit investitor. Poate că l-a ajutat pregătirea să înțeleagă mai bine sau mai repede funcționarea pieței și să ia anumite decizii de cumpărare sau vânzare. Întâmplarea a făcut să ajungă, în 2004, acționar la banca la care lucra atunci. Răbdarea l-a făcut să aștepte nouă ani până să marcheze profit. Plăcerea câștigului este însă ceea ce-l face să continue. O vorbă spune că pofta vine mâncând. Pentru Csongor, pofta vine câștigând.

La 22 de ani Csongor începea să lucreze în domeniul bancar. A trecut prin birourile a mai multor bănci, Unicredit, Banca Transilvania, BCR. Întâmplarea a făcut ca în 2004, la privatizarea BCR, angajații băncii să poată cumpăra acțiuni¹. Csongor, care la acea vreme avea 25 de ani, se număra printre ei și a profitat de ocazie. Își aduce aminte că a luat numărul maxim de acțiuni alocate și, din acel moment, a devenit acționar BCR. Procesul de privatizare a continuat, iar în 2006 ERSTE a preluat BCR. A ales atunci să își preschimbe acțiunile BCR în acțiuni ERSTE, dar cu interdicția de vinde sau cumpăra acțiuni ERSTE pe termen de doi ani. După trecerea acestei perioade norocul nu i-a mai surâs: a venit criza financiară și prețul acțiunii a scăzut dramatic. Acum putea vinde, dar nu mai voia, „am ajuns de la 50 și ceva de euro pentru o acțiune, la șapte euro“. De abia prin 2013 prețul și-a mai revenit și a decis să vândă. Momentul 0+1 în activitatea sa pe bursă: tranzacția i-a adus aproximativ 10.000 de euro, bani care l-au făcut să se transforme dintr-un investitor pasiv într-unul activ.

¹ La acea dată, la Bursa de Valori București se tranzacționau acțiunile a 17 emitenți. Compania TMK-ARTROM (simbol bursier ART) produce țevi din oțel fără sudură pentru aplicații industriale, inginerie mecanică, industria automotive, energetică, de petrol și gaz, etc. Acțiunile companiei sunt tranzacționate pe piața principală a Burselor de Valori București din 20 noiembrie 1995.

² Compania Carbid-Fox (simbol bursier CRB) a fost delistată de la Bursa de Valori București pe 5 aprilie 2007.

³ Compania Azomureș (simbol bursier AZO) a fost delistată de la Bursa de Valori București pe 21 august 2012.

⁴ Termen de decontare a tranzacțiilor efectuate la Bursa de Valori București, valabil până în octombrie 2014.

Csongor recunoaște că poate și înainte de 2013 ar fi investit, dar lipsa capitalului l-a ținut pe loc. Chiar dacă poți intra pe bursă și cu sume mai mici, de 2.000 de lei chiar, din punctul lui de vedere nu prea rentează. Or acei 10.000 de euro se încadrau în calculul său cu privire la rentabilitate și eficiența unei investiții. Erau prea puțini bani pentru a se orienta spre imobiliare de exemplu, dar suficienți pentru a da startul la bursă. Și a prins gustul unui joc cu semnificație financiară, unde poți câștiga și, în aceeași măsură poți greși. E suficient o dată sau de două ori să obții profit și, cel mai probabil, vei dori să continui. „Altfel, ce să faci cu banii?! Eu încă nu am găsit o alternativă mai profitabilă de investiție pentru o sumă destul de modestă. Cine are un milion de euro probabil se bagă în sectorul construcțiilor, investițiilor imobiliare, dar cu o sumă mai mică cred că bursa este cea mai bună investiție“. Punctul cheie al unei investiții la bursă este profitul, dar la fel de importantă este și lichiditatea. E simplu, dacă am nevoie de bani, atunci îmi vând acțiunile, spune Csongor. În schimb, cum transformi o garsonieră închiriată în bani lichizi în câteva zile?

Din 2013 Csongor se ține bine de sintagma „investitor activ“. Povestește că face multe tranzacții, încearcă să cumpere ieftin și să vândă scump – evident că, uneori, îi iese exact pe dos. Zilnic face o listă a prețurilor, analizează care sunt tendințele economice pe plan intern și internațional. Nu doar pentru a vedea ce să cumpere sau să vândă, ci pentru informare și documentare. Concluziile se trag ulterior și se resimt, de ce nu, la final de an în declarațiile de profit care se depun la administrațiile financiare.

A și pierdut, bineînțeles. În 2016, cu acțiunile Romgaz. De la 36 de lei, acțiunile au început să scadă, iar când au atins pragul de 27 de lei a decis să cumpere. Prețul însă a continuat tendința descendentă. Inițial a așteptat, dar pentru că nu este genul de investitor care să țină acțiuni ani de zile a decis să contabilizeze pierderea și să meargă mai departe: 24.000 de lei pe moment, dar până la final de an și i-a recuperat. Răbdarea este esențială pentru un investitor: „Cine începe să tranzacționeze este o persoană conștientă și acceptă posibilitatea de a ieși, mai ales pe termen scurt, pe pierdere. Cu Romgaz a fost decizia mea conștientă și am acceptat pe termen scurt o pierdere. (...) Răbdare, numai blue chip-uri², adică eu nu m-am băgat niciodată pe firme mici la care acțiunile nu sunt lichide“. Din acest motiv investește doar pe bursa românească, nu și pe alte piețe. Documentarea pe care o recomandă ca activitate zilnică pentru un investitor este mult mai dificil de realizat pe o piață de care ești despărțit geografic, lingvistic și față de care nu ai nicio conexiune reală pentru a înțelege și simți care sunt tendințele. Doar dacă trăiești acolo poți să îți dai seama dacă lucrurile se îndreaptă în direc-

„Răbdare, numai blue chip-uri“

ția bună sau nu și poți lua decizii fundamentate fie pe informații financiare, fie pe propriul fler. Plus că, spune Csongor, pe bursa românească potențialul de câștig este mult mai mare, iar activele sunt mult mai volatile decât în afară.

Csongor are 38 de ani, locuiește în Odorheiu Secuiesc și are doi copii. I-ar vrea investitori, de ce nu, dar sunt prea mici acum ca să le explice despre bursă, se opresc momentan la întrebarea cât costă o pâine. Soția sa este la curent cu activitatea la bursă, acceptă, doar îi face la final de an raportările contabile. Csongor este pasionat de cursele automobilistice, de rally-uri, dar până acum a participat doar ca spectator, nu și ca pilot sau copilot. Recunoaște că încă nu a ajuns la acel nivel de curaj pe care-l implică atribuțiile de pilotaj. Poate pentru o cursă de mașini e necesar un altfel de curaj, pentru că la bursă este un pilot pe cinste.

÷

SHIRAKAWA – BUCUREȘTI

Investitor: Carmen Bobu, 42 de ani, Shirakawa city, Fukushima ken
Prima investiție: 2002

Dacă nu ar fi ajuns în 1999 în Japonia, acum poate ar fi lucrat inginer în fizică nucleară la Măgurele, la Institutul de Fizică Atomică. Ar mai fi plecat la vreo specializare în Canada, se întorcea și trăia fericită în România. Țara soarelui răsare și primele tangențe cu bursa i-au schimbat viața. Acum este antreprenor, acolo în Japonia, și investitor atât la bursa din Tokyo, cât și la bursa din București, activități care îi oferă libertate financiară și care îi permit să se ocupe intens de ceea ce îi place foarte mult: sportul.

DISCIPLINA

Carmen este adepta disciplinei, în sport, în viață, în business. Trei ani la rând a participat la triatlonuri, iar în iunie 2017 a participat pentru prima oară la Ironman, în Australia.

Disciplina pe care și-o impune este esențială, în etapa de pregătire pentru Ironman, un concurs mult mai dificil decât cele anterioare la care a participat. Dacă triatlonul conține trei probe, înot 1,5 km, bicicletă 40 km și alergat 10 km, atunci Ironman-ul este un triatlon triplu: la înot ai distanța de 3,8 km, la bicicletă 180 km, iar la alergat 42 km. Peste șase luni s-a antrenat pentru această competiție, șase zile pe săptămână. Disciplina și odihna înseamnă succes, susține Carmen. Exact aceste principii le aplică și în cazul investițiilor, „fără disciplină nu câștigi“. Duminica ia pauză de la toate și merge la film, la un spectacol de teatru, mai citește. Un singur lucru nu-i place: să gătească.

¹ „Comisia de Privatizare a Băncii Comerciale Române a luat decizia de a demara procedurile de desfășurare a tranzacției cu Asociația Salariaților pentru vânzarea unui pachet de până la 8% din acțiunile societății“. (Curierul Național, articol online din 14 februarie 2004).

² Acțiuni la companii considerate solide, profitabile și stabile în piață, atât în perioade normale, cât și în perioade de criză.

DEVENIREA

A ajuns în Japonia în 1999 pentru un loc de muncă la Panasonic, fiind absolventă de Fizică Nucleară. Până atunci nu avea nimic în comun cu bursa sau în general cu orice ținea de economie. Prima interacțiune cu piața de capital a fost prin intermediul unor transmisiuni zilnice pe posturile de televiziune japoneze referitoare la evoluția indicilor și a prețurilor acțiunilor companiilor listate la bursa de la Tokyo: „E buletinul bursier și toată lumea îl privește pentru că au bani investiți și sunt direct interesați de el”. Treptat s-a hotărât să afle mai multe despre subiect și a început un proces complex de autoeducare: și-a luat manualele despre piața de capital și despre brokeraj de la Academia de Studii Economice București, a făcut un curs de brokeraj, apoi un MBA de trei luni la o universitate din Tokyo și în perioada 2015 – 2016, a urmat cursurile unui master de specialitate în București. În paralel cu studiul, a început să tranzacționeze. În primul rând a învățat să economisească și apoi cum să folosească banii. „Totul a decurs natural”, după cum își aduce aminte Carmen.

La Panasonic a lucrat cam până în 2007 când s-a întâmplat să fie contactată de o companie de investiții financiare care avea nevoie de vorbitori de limbă română și bulgară. A fost la un interviu și din acel moment a început o nouă etapă în relația sa cu piața de capital. Noul angajator se ocupa preponderent cu investiții pe piața din România și Bulgaria. Dacă în prima perioadă a fost un autodidact asiduu, această oportunitate i-a adus și mai multă experiență la bursă. Peste câțiva ani, având un capital suficient pentru planurile pe care le avea, s-a retras și și-a deschis propria companie. De atunci Carmen este antreprenor 100%: firma sa face investiții pe diverse burse și are o componentă de servicii turistice.

În Japonia s-a stabilit în orașul Shirakawa, Fukushima ken, în apropiere de locul unde în 2011 a avut loc accidentul nuclear la centrala atomică cu nume omonim, în urma unui cutremur și a unui tsunami de proporții ce l-a succedat. Carmen era acolo când s-a întâmplat nenorocirea, dar nici acest eveniment nu a determinat-o să lase totul și să se întoarcă în România. În 2012 a reușit să obțină cetățenia japoneză. Înțelege japoneza, a urmat și cursuri de limbă, dar este conștientă că este în continuare la nivelul unui elev de clasa a IV-a, nicidecum al unui vorbitor care înțelege știrile financiare. Un prieten bun i-a devenit Google Translate care o ajută să discearnă mersul pieței și să ia decizii de vânzare sau de cumpărare: acum poate să citească orice document financiar doar cu ajutorul unui click. Are nevoie de asta întrucât jumătate din portofoliul său de investiții este la bursa din Tokyo, iar cealaltă pe bursa de la București. Pentru că este prezentă pe ambele piețe participă la Adunările Generale ale Acționarilor (AGA)

„Am avut încredere și am investit constant“

atât în România, cât și în Japonia. Înțelege tot ce se discută în AGA companiilor japoneze, dar oricât ar învăța limba tot nu ar ajunge la gradul de înțelegere pe care îl are atunci când vine la adunările acționarilor din România. În 2015 a ales să facă masterul în București tocmai din acest motiv, pentru a putea pătrunde mai bine cele discutate la cursuri, dar și pentru că piețele sunt foarte diferite: „La bursa de aici, chiar dacă este matură, nimeni nu oferă randamente ale dividendului mai mari de 2%. Ce se întâmplă pe piața din România este magic, politica de dividende este necrezut de bună, investiția apare efectiv ca una într-o obligațiune“, spune Carmen.

O zi obișnuită pentru Carmen începe la 7 dimineața și se termină la 12 noaptea. La prima oră citește știrile economice și politice din ambele părți ale lumii, asiatică și europeană. Urmărește ce se întâmplă și în Statele Unite, întrucât evenimentele de acolo influențează piața din Japonia. Între 9 dimineața și 3 după amiaza stă conectată cu bursele, urmărește companiile din portofoliul său și pe cele care vor să se listeze prin ofertă publică inițială: „La Tokyo, fiind o bursă matură, sunt companii care se listează pentru finanțare, într-o lună între 15-20 de companii, deci ai multă marfă de urmărit“, povestește Carmen. Apoi se antrenează cinci ore pe zi - Ironman este o competiție dificilă, iar în pauze urmărește Bursa de la București.

După ani de studiu, experiență, sușuri și coborâșuri, Carmen se definește ca un investitor pe termen lung cu 90% din capitalul disponibil, iar 10% investiții pe termen scurt. Acest 10% îi oferă posibilitatea de a se juca, de a profita de anumite știri negative care apar despre o anumită companie pentru a cumpăra acțiuni ieftine, „adică sunt speculator 10%“. Este un investitor activ, atât în ceea ce privește ritmul zilnic, cât și în privința obiceiului pe care și l-a făcut de a-și alimenta constant conturile. Disciplina sa financiară cuprinde în primul rând o investiție constantă, zilnică, în educație și conectarea la complexitatea lumii în care trăim. Targetul investițional pe care fiecare și-l pune trebuie respectat cu strictețe: „Dacă te-ai decis că ești investitor pe termen scurt, când îți s-a îndeplinit termenul de investiție vinzi, nu mai aștepti. Dacă ești pe termen lung, nu te sperii dacă bursa are o scădere care duce la o diminuare a investițiilor tale, aștepti și pe termen lung evoluția va fi pozitivă“. Sau cum ți-ar spune Carmen dacă ar fi acum în fața ta - fără antrenament nu ești un campion, iar prin educație poți fi unul pe piața de capital.

÷

STRES, DEZAMĂGIRI ȘI BUCURII

Investitor: Emilian Rada, 64 de ani, Râmnicu Vâlcea

Prima investiție: 1997

Emilian se numără printre cei care au cunoscut pe propria piele istoria și dezvoltarea pieței de capital românești. A investit în primul fond mutual din România, apoi în Fondul Național de Investiții (FNI). Cu banii pe care i-a retras la timp din FNI, a completat bugetul alocat investițiilor la bursă. A fost unul dintre investitorii activi pe piața Nasdaq până la desființarea acesteia, iar după a trecut pe AeRO, sistemul alternativ de tranzacționare al Bursei de Valori București. Din '97, în calitate de mic investitor, are parte de stres și de dezamăgiri, dar și de bucurii.

În tumultul anilor '90, Emilian a fost unul dintre sutele de mii de români care au ales să își plaseze economiile în primele fonduri de investiții apărute pe piață. A început în 4 ianuarie 1995, ține minte exact data, cu SAFI INVEST¹, care administra primul fond mutual din România. A continuat cu Fondul Național de Investiții (FNI)² și, pentru că pe de o parte avusese o experiență mai puțin fericită cu SAFI, dar și pentru că și-a dat seama că ceva nu este în regulă cu FNI, a hotărât să renunțe. O decizie inspirată, pentru că la aproximativ două luni de la retragerea sa, FNI începuse să dea primele semne de prăbușire.

În 1997 investea în acțiuni pe piața Nasdaq³ pentru că a considerat că acolo sunt companii cu potențial de creștere: primele acțiuni cumpărate au fost la Peco Vâlcea. A continuat cu societăți fie apropiate geografic de el, fie la cele care aveau un domeniu de activitate cu potențial de creștere în viitor: Roți Auto Drăgășani (simbol bursier RODA) sau la Olănești (simbol bursier OLAN). O parte dintre companiile în care a investit pe parcurs – peste 65 în decursul timpului

- s-au delistat de la bursă în momentul închiderii pieței Rasdaq, altele au avut un parcurs mai dificil intrând chiar în insolvență.

Are 64 de ani, studii tehnice, și a lucrat la Uzina Mecanică Râmnicu Vâlcea. De când s-a pensionat are mai mult timp să urmărească bursa și să decidă unde și când să investească. În prezent cumpără acțiuni atât la companiile din piața principală a Bursei de Valori București, cât și din piața AeRO, care la momentul închiderii Rasdaq a preluat o parte dintre societățile pe care Emilian le urmărea. Univers Râmnicu Vâlcea⁴ se numără printre acestea, „o societate foarte bună, dau dividende în fiecare an, conducerea este serioasă, am fost și la AGA“, povestește el. Anunțurile societăților și raportările financiare sunt esențiale pentru el ca investitor, cu toate că are anumite nemulțumiri legate de nerespectarea acestor cerințe și de modul în care este văzut acționarul minoritar de către majoritari. Or, decizia de investiție nu poate fi luată cu ochii închiși, consideră Emilian.

Motivația lui de a investi atunci, dar și acum în acțiuni, este simplă: „M-am gândit că acțiunile o să crească și o să câștig mai mult decât mi-aș pune banii la bancă.“ Față de perioada de început acum îi este mult mai ușor. Zilnic citește știri legate de piața de capital, dacă are nevoie de lichidități vinde, iar platformele de tranzacționare sunt un mare atu: în trecut ordinele intrau în piață a doua zi, acum în cinci secunde sunt plasate. Nu ia niciodată decizii pe baza sugestiilor brokerilor, preferă să câștige și implicit să piardă pe mâna lui. Chiar dacă este un mic investitor, spune despre el că este un autodidact înverșunat și dinamic și îi pare rău că sunt mulți tineri care ignoră investițiile la bursă.

Pariul pe care l-a făcut acum 20 de ani pe bursă s-a dovedit câștigător. Pensia pe care o primește nu îi ajunge nici pentru cheltuielile zilnice, dar investițiile de pe bursă îi completează veniturile. Sau cum s-ar spune, culege în prezent roadele la ce a semănat în trecut.

÷

¹ SAFI INVEST S.A. este primul administrator de fonduri mutuale din România. Primul fond administrat a fost Fondul Mutual al Oamenilor de Afaceri (1993), transformat în Fondul Oamenilor de Afaceri în 1999 prin cotarea sa pe piața reglementată (simbol bursier XFOA), potrivit datelor disponibile pe pagina www.safi.ro. FMOA a creat un imens scandal în anul 1996, când sute de mii de oameni și-au pierdut banii investiți în acest fond, conform unui articol din 25 mai 1996, publicat în Ziarul Bursa.

² „Fondul Național de Investiții a luat naștere în 1995, fiind administrat de SOV Invest. În 1997 randamentele FNI erau de peste 200%. Sub sloganul Dormi liniștit, FNI lucrează pentru tine, mai mult de 300.000 de români au investit timp de 5 ani în fond, o treime dintre ei depunând banii în ultimul an, chiar înainte de colaps“, potrivit unui articol publicat pe platforma www.incont.stirileprotv.ro.

³ Bursa electronică de valori mobiliare de la București, apărută în octombrie 1996, purta numele de RASDAQ - Romanian Association of Securities Dealers Automated Quotation, o adaptare după numele cunoscutei burse din New York, NASDAQ - National Association of Securities Dealers Automated Quotation. În 2005 a fuzionat cu Bursa de Valori București, iar în octombrie 2015 a fost închisă.

⁴ Acțiunile Univers Râmnicu Vâlcea (simbol bursier UNVR) sunt listate din 23 decembrie 1996, inițial pe piața Rasdaq, ulterior pe piața AeRO a Bursei de Valori București.

„Nu am atâția bani cât aș vrea să investesc“

PĂȚIT, DAR RĂSPĂȚIT

Investitor: Doru Hadimbu, 55 de ani, Reșița

Prima investiție: 1997

De trei ori a venit la bursă și, poate ca-n povești, a treia încercare a fost cu noroc. Chiar dacă a avut dezamăgiri și stagnări, Doru a sperat întotdeauna că acțiunile sale își vor reveni. A învățat din propriile greșeli și nu a renunțat la companiile listate la bursă pe care le îndrăgea. Pentru că ceea ce i-a adus în trecut dezamăgiri, l-a pus mai târziu peste linia de plutire.

Chiar dacă au trecut 20 de ani de la momentul primei interacțiuni cu bursa, Doru se descrie un mic, foarte mic investitor. De meserie este inginer minier și lucrează în Reșița. În trecut a lucrat în domeniul minier, acum însă este angajat la o haldă de zgură care este asimilată unei exploatare de carieră. Prima întâlnire cu bursa a fost în 1997. Una scurtă de altfel, din cauza comisionului mare pe care își aduce aminte că trebuia să îl achite firmei de brokeraj, de 8%. Mai târziu a aflat că era negociabil, dar decizia era deja luată.

A doua întâlnire a fost peste aproape un deceniu, în 2006 - 2007, când a avut neșansa atât a contextului – o scădere semnificativă a pieței, cât și pe cea a unui start mult prea euforic. Doru avea la acea vreme acțiuni la Banca Transilvania (simbol bursier TLV), care au scăzut drastic și, la un moment dat, valoarea portofoliului său ajunsese la 10% din investiția inițială. Impactul scăderilor a fost amplificat de faptul că investise pe de o parte toate economiile sale, iar pe de altă parte le plasase pe toate într-o singură companie de la bursă. Aproape 10 ani a stat cu ele blocate, vânzarea nu era nicidecum o ieșire din situație: „Am trăit tot timpul cu speranța că își va reveni, urmăream, se tot emiteau acțiuni gratuite dar

tot nu am reușit să îmi recuperez investiția, nici măcar la jumătate“. Pe termen lung soluția a fost eficientă, după cum recunoaște el însuși, dar pe parcursul celor 10 ani de așteptare nu a fost deloc ușor.

Cea de-a treia întâlnire, de fapt reîntâlnire, s-a petrecut în 2016, când banca la care era acționar deja de ceva timp și-a revenit și a acordat dividende. A reușit într-un final să vândă pe profit acțiunile care i-au adus atâta bătaie de cap și a început să tranzacționeze. Episodul din 2006-2007 i-a fost ca o învățătură de minte: nu mai investește toți banii pe care îi are la bursă și nici într-o singură societate. Acum alocă maximum trei sferturi din economiile sale pentru 4-5 societăți de la bursă. Urmărește însă asiduu peste 10 companii și în funcție de informațiile financiare și planurile anunțate de acestea, decide dacă să investească sau să mai aștepte. Fiind pătit, a început să ia în calcul și recomandările brokerului. Programul de lucru îi permite să verifice și să analizeze evoluția bursei în timp real: „În momentul în care cred că este ceva de operat, vorbesc cu brokerul și îmi dă ordin de vânzare sau cumpărare, să zic așa în medie cam 3-4 ore pe zi sunt cu ochii pe bursă“. În ciuda relației sinuoase avute până acum, Doru nu renunță la piața de capital, oricum altă modalitate de a investi nu vede. Se mai gândise la aur, dar nu prea se simte în largul lui cu această variantă, sau la imobiliare, sector pentru care oricum nu dispune de fondurile necesare.

Chiar dacă a avut de tras în urma unor decizii mai puțin inspirate, Doru vede lucrurile detașat. A învățat din greșeli și dacă recomandă cuiva să investească la bursă le spune și ce să nu facă pentru a nu-i repeta erorile. Catalogat în termen reci, se poate spune despre Doru că este un investitor conservator. Expresia folosită de el însuși este mult mai reprezentativă pentru relația pe care o are cu unii emitenți de pe bursă: „Am rămas cu niște societăți din '97 pe care le îndrăgesc, am avut și dezamăgiri cu ele, dar tot am ajuns peste linia de plutire. (...) La Banca Transilvania am avut prima tentativă și o îndrăgesc în continuare“. Iar dacă la bursă există și o doză de noroc, compensată cu foarte mult studiu, atunci Doru spune că a avut parte de această doză: faptul că a rezistat și nu a vândut acțiunile pe care le deținea în perioada în care acestea erau mult sub prețul de achiziție. Pentru că între timp bursa și valorile acțiunilor și-au revenit, iar el ca investitor în aceeași măsură.

÷

„Am niște societăți pe care le îndrăgesc“

PARTE A VIETII UNEI COMPANII

Investitor: Gabriel Dima, 53 de ani, București

Prima investiție: 14 ianuarie 2016

Tranzacțiile bursiere au apărut relativ târziu în viața sa, la 52 de ani. Poate că ar fi vrut și înainte să facă asta, dar fie nu avea bani de investiții, fie nu avea încredere în sistem, fie apăreau alte și alte priorități. Plus că și-a dorit dintotdeauna să aibă o afacere proprie, dar așa s-au aranjat lucrurile că niciuna nu a prins formă. De când a venit la bursă, și-a satisfăcut această dorință: nu este antreprenor, dar este parte a vieții unei companii, fie ea cât de mică, sub forma unei acțiuni.

Gabriel vorbește liber despre randamentele pe care și le-a propus, despre profit, despre dividende, despre evoluția bursei. Este de un an și patru luni investitor pe piața de capital și de atunci activitatea sa zilnică s-a schimbat substanțial. Citea și înainte presa economică, era pasionat de domeniu, dar acum este mult mai motivat: are deja două conturi de tranzacționare deschise, își face zilnic calculele și, dacă anticipează schimbări în piață, intră la cumpărare. A ajuns la bursă printr-o împrejurare de fapte: venise la Depozitarul Central să afle care era situația unor acțiuni pe care le moștenise de la tatăl său din perioada Marii Privatizări în Masă. Apoi și-a spus că e cazul să se mai documenteze despre brokeri, piață, mod de tranzacționare, costuri, a mai participat la o serie de seminarii pentru începători. Pe 14 ianuarie 2016 și-a luat inima în dinți și și-a alimentat cu 8.000 de lei primul cont de tranzacționare la bursă. A cântărit mult în decizia sa și faptul că nu câștiga aproape nimic din banii pe care îi ținea în depozite la bancă.

Prima companie la care a cumpărat acțiuni a fost Teraplast (simbol bursier TRP), apoi la IAR Brașov (simbol bursier IARV), planificându-și să fie un investitor pe termen lung. Nu prea a reușit să se țină de strategia inițială întrucât acțiunile s-au depreciat, iar la acea dată Gabriel nu concepea să vadă scăderi destul de mari pe portofoliul său și nu avea nici răbdarea să aștepte revenirile. Acum are acțiuni la aproape 10 emitenți, dar de când tranzacționează la bursă a investit în peste 50 de companii. La unele a vândut în pierdere, la IAR Brașov, Turbomecanica. Tot din acest motiv, că nu rezistă să vadă scăderi ale acțiunilor din propriul portofoliu.

Își dă seama că la început nu știa să piardă, poate o caracteristică profund umană. Acum este conștient că există o volatilitate a portofoliului, de la o zi la alta, uneori de la o oră la alta. Se poate spune că există în traseul său investițional o delimitare între acel Gabriel de la început, și cel care a început să aibă răbdare. La un moment dat avea o creștere de 1.400 de lei și apoi, în două zile consecutive, a pierdut câte 250 de lei. Adică aproape întreaga valoare a unui costum pe care pusese ochii pentru nunta fiului său și chiar își aduce aminte că se gândise la acea dată, „nu am cumpărat costumul la timp și l-am pierdut în două zile la bursă“. Din fericire pentru Gabriel, piața și-a revenit, costumul a fost cumpărat, iar nunta a fost ca-n povești. Acum spune despre el că este un investitor dinamic. Nu trece o zi fără să facă o tranzacție și chiar se așteaptă la un randament de cel puțin 10% peste evoluția indicelui BET-TR.

Gabriel este inginer specializat în construcții de mașini, a lucrat mult timp la uzina Faur din București, unde se fabricau locomotive, motoare. După ce a intrat în declin activitatea uzinei, a început să lucreze în comerțul cu materialele de construcții în calitate de consultant tehnic: în funcție de planurile de construcție ale clienților săi, le dădea sfaturi, lămuriri, pentru ca oamenii să poată lua cele mai bune decizii pentru proiectul și bugetul lor. Și-a dorit însă întotdeauna să aibă propria afacere. În anii '90 se gândise să înceapă chiar o activitate de comerț. A mai avut și alte tentative de-a lungul timpului, dar mereu au apărut altele mult mai importante. E posibil să fi fost unul dintre regretele sale, însă acum, de când este investitor, a reușit să îl depășească întrucât participă atât cu partea de câștiguri, cât și cu cea de pierderi la viața companiilor unde are acțiuni. Oricât de puține ar fi acțiunile, posesia lor îi dă un sentiment de apartenență.

÷

„Detin o mică parte a unei companii și asta-mi place“

CONDUS DE RANDAMENT

Investitor: Ionel Popescu, 37 de ani, București

Prima investiție: 17 noiembrie 2016

La 14 ani, când de abia își luase buletinul, a intrat pentru prima oară într-o bancă. Promise cadou 1000 de lei, iar tatăl său i-a lăsat libertatea de a face ce vrea cu ei. Atunci a aflat ce înseamnă dobândă cu capitalizare și, de atunci, și-a gestionat singur economiile, a decis când, cum, unde și cât să investească. Inițial a mers spre fondurile mutuale, apoi a cumpărat și vândut aur și, în 2016, s-a reorientat spre bursă. A hotărât că momentul potrivit s-a ivit exact pe 17 noiembrie anul trecut, de altfel și prima zi a unui concurs real de tranzacționare pe care l-a și câștigat ulterior. Până la urmă să iei decizii este un lucru dificil, mai ales când știi că totul este pe banii tăi.

„Un investitor de 37 de ani a câștigat concursul Conduc de Randament“ sau „Un bucureștean de 37 de ani este marele câștigător al primului concurs de tranzacționare în mediul real“ sunt două dintre titlurile care au apărut în martie anul acesta în presa românească. Este vorba despre Ionel Popescu, un investitor novice la Bursa de Valori București, care a reușit în patru luni de concurs să marcheze cel mai mare randament, de peste 30%. Nu a fost ușor, dar nici imposibil, după cum își aduce aminte Ionel. În pauzele de cafea de la întâlnirile organizate înainte de concurs îi mai întreba pe brokeri sau pe viitorii participanți, care credeți că va fi cel mai mare randament? Invariabil răspunsurile nu săreau de 10%. El, Ionel, era mai optimist, avansa chiar cifre cu 2 în față. Se prea poate să fi avut o premoniție, luând în considerare rezultatul pe care el însuși l-a obținut. Dacă îl întrebi acum, spune că randamentul se bazează pe analizele sale pentru fiecare

acțiune cumpărată. Însă, dacă facem câțiva pași în spate, exact ca la o expoziție de pictură, imaginea s-ar transforma și s-ar îmbogăți cu multe alte detalii relevante.

Când avea 14 ani a făcut primul pas, timid, în această lume a banilor. Bineînțeles, pe măsura vârstei și a capitalului pe care îi avea. Tatăl său îi dăduse cadou 1000 de lei și, la câteva zile din momentul în care și-a luat buletinul de identitate, au mers împreună la bancă. Ajunși acolo, tatăl său i-a arătat intrarea și i-a spus să meargă să rezolve singur că el are ceva treabă de făcut în altă parte. Atunci a aflat ce înseamnă dobândă cu capitalizare pentru că, ajuns la ghișeu și spunând ce vrea să facă, a fost întrebat ca orice alt client, „cont de economii, cu capitalizare sau fără?” I-a plăcut ideea ca dobânda pe care o face suma depusă să producă la rândul ei dobândă și așa a ales contul de economii de trei luni cu capitalizare. Treptat a început să se documenteze despre dobânzi și alte posibilități de a investi. La acea vreme erau oferte prin trezorerii, practic împrumutai statul – luai un cupon și aveai o dobândă fixă pentru unul sau doi ani. Așa a început să își gestioneze singur toți banii pe care reușea să îi strângă, indiferent de sumă.

Devenind pasionat de economie și de finanțe, a făcut Academia de Studii Economice, un master, iar acum este doctorand. De peste 10 ani lucrează în domeniul managementului de proiect și a căutat constant să își crească propriile economii, motiv pentru care în 2013 a cumpărat aur. A observat că aurul începuse să se deprecieze, de la aproape 200 lei gramul ajunsese sub 150 lei. A cumpărat la 145 și l-a vândut peste un an la 160 lei. Era la început și a realizat ulterior că prețul poate să scadă și sub 145, chiar până la 125 lei. Dar e bine oricum, a marcat un câștig. Banii obținuți astfel au mers spre fondurile mutuale, cu accent pe obligațiuni, iar pe 17 noiembrie 2016 – prima zi a concursului Conducător de Randament - a debutat la bursă. A durat mult până să se decidă: poate pentru că nu avea încredere în analiza sa sau din lipsa unui termen de comparație la care să se raporteze. „Tot felul de întrebări reticente, dar dacă pierd? Este foarte simplu când ai varianta optimistă, voi câștiga“, spune Ionel. La bursă de fapt, ca și în alte sectoare în care se poate investi, cel mai greu e să fii decis, să iei hotărârea efectivă, să emiți ordinul în piață și să cumperi la un anumit moment. „Aici e totul real, marchezi sau nu profit“, explică Ionel.

Concursul Conducător de Randament s-a încheiat în februarie 2017: Ionel a obținut un randament de 30,34%. De atunci și-a continuat investițiile la bursă și între timp a învățat să se obișnuiască cu marele premiu pe care l-a câștigat, o Dacia Duster Laureate. Se consideră un investitor prudent, care vrea să înțeleagă mai bine fenomenul de apreciere, respectiv depreciere a acțiunilor. Știe că e vorba de

„Cel mai dificil la bursă e să fii decis“

apetitul investitorilor, de încrederea pe care ei trebuie să o aibă pentru a cumpăra și, în același timp, de analiza companiei în sine, de cât de solidă și puternică este pe propriile poziții. Dar mai are de învățat, recunoaște asta. În paralel va continua să facă ceea ce știe cel mai bine: să înmulțească prin investiții economiile familiei și să repete cu fiul său modelul de bună practică pe care l-a învățat de la tatăl său. Și chiar să îl îmbunătățească, acum are ce să îi povestească: un singur investitor a câștigat marele premiu al primului concurs de tranzacționare în mediul real organizat în România.

÷

PUZZLE BURSIER

Investitor: Mircea Rujinschi-Secară, 34 de ani, Oradea/București

Prima investiție: 19 februarie 2013

Lui Mircea îi place să anticipeze și mai puțin să analizeze faptele deja consumate. Încearcă întotdeauna să coreleze mersul economiei reale cu bursa și să fie cu un pas înaintea tuturor. Bineînțeles că îl bucură când câștigă din aprecierea acțiunilor și este supărat când acestea scad, dar el trăiește pe viu „lupta“ care are loc pe piata de capital. O frumusețe pentru cine reușește să o descrie. Și, oricum, frumusețea poate să vină și din faptul că scăderea prețului acțiunilor și eșecul sunt potențiale. Raportarea la ele este proprie fiecărui investitor.

Mircea încearcă să fie diferit. Nu caută să se încadreze în tipologii – dinamic, conservator, pasiv, agresiv. Nici în termene, medii, scurte, lungi. Nici sfaturile specialiștilor în domeniu nu le ia de bune, fără să le treacă prin filtrul propriu. Odată, când încă nu făcuse un an de tranzacționare la bursă, a mers la brokerul său pentru a discuta ce acțiuni au șanse să performeze în 2014. Își făcuse o analiză proprie și, după lungi discuții cu brokerul său, a optat să investească în două dintre cele trei acțiuni recomandate. La sfârșitul anului 2014 a înregistrat un profit de trei cifre. Mircea își pune întrebări, descoase, caută să construiască imaginea de ansamblu, se uită la indicii. Și, în general, ia deciziile singur, pentru că activitatea de tranzacționare este individuală. La fel cum câștigul se încasează și pierderile se resimt în propriul buzunar.

A început cu un cont demo de tranzacționare în 2012, la Bursa din Milano. După ce a testat și efectuat diverse tranzacții bursiere virtuale, ca într-un joc de șah în care și-a planificat fiecare mutare și a încercat să prevadă cât mai multe

scenarii posibile, a decis să își deschidă cu 2.500 de lei un cont de tranzacționare la Bursa de Valori București. Tot atunci a deschis și unul pentru Forex, acolo unde recunoaște că a avut o experiență mai puțin plăcută. După doar câteva tranzacții pe Forex a pierdut 10% din capitalul disponibil și a decis să se axeze, de acum încolo, numai pe tranzacții bursiere. A investit timp în propria sa documentare, în lectura rapoartelor zilnice transmise de brokeri, a cărților de specialitate, a știrilor din piață și a rapoartelor financiare ale companiilor listate la bursă. Pentru început ghidurile de tranzacționare bursieră, care includeau noțiuni de analiză tehnică (grafic liniar, bare, lumânări japoneze) erau o limbă străină pentru Mircea. Cărțile pe care le-a citit de-a lungul timpului i-au zdruncinat preconcepțiile pentru că și-a dat seama de cât de diferită poate fi abordarea altora față de tot ce știi sau îți imaginezi tu ca investitor. Pentru Mircea bursa a însemnat să învețe să ignore toate regulile sau obiceiurile pe care le avea și să vadă lucrurile dintr-o perspectivă total nouă, să nu se uite doar acolo unde și ceilalți își îndreaptă privirea, ci să caute acele lucruri care îi pot aduce un plus de valoare în piață.

Și-a dezvoltat propria strategie de investiții, cu accent pe indiciile pe care le preia din economia reală și care îi dau posibilitatea să fie cu un pas înaintea tuturor și să fure startul. Rapoartele pe care brokerii le trimit sau știrile din piață se referă la fapte consumate în urma cărora se poate crea acel fenomen de lichiditate, când plastic spus, investitorii se grăbesc irațional să cumpere o anumită acțiune. Pentru Mircea este important să fie acolo, să dețină acele acțiuni, înainte ca alți investitorii să dea năvală. Sau cum spunea unul dintre mulții autori pe care i-a citit în acești ani, „nu e neapărat să prezici viitorul, e suficient să îl anticipezi cu șase luni înainte“. Fiind de profesie economist, cu o anumită experiență în acest domeniu și lucrând în domeniul fiscal de ani buni, Mircea se uită la bazele economiei, la firul ierbii. Își pune întrebări, ce se întâmplă cu producția când prețul materiilor prime scade? Pare să fie o întrebare fără nicio legătură cu bursa. În realitate lucrurile sunt interconectate: cei de la statistică (INS) îți oferă niște indicii pentru a rezolva un puzzle. Dacă știi să le citești și să le pui cap la cap s-ar putea să ajungi în acea situație de anticipare a viitorului, cel puțin cu șase luni: „Îți spune despre industria prelucrătoare spre exemplu, compania listată din domeniul hârtiei are comenzi în creștere cu 10% de la an la an și cu 5% de la lună la lună. Cu aceste informații îți poți face din timp un tablou, și când vin rezultatele financiare pe trimestrul trei tu deja știi că ea, compania, o să spună că e pe profit“. Adică spune ceea ce tu deja știai, punctează Mircea.

Timpul și răbdarea au de asemenea un rol important pentru el. Investițiile nu

„O frumusețe pentru cine știe să o descifreze“

trebuie privite pe ani de zile. Ele pot fi de cinci minute, de 30 minute, de trei ore sau trei ani. Pentru Mircea, drumul la bursă nu are în mod obligatoriu un anumit început și un anumit capăt. Așa s-a întâmplat cu acțiunile pe care le avea la SSIF BRK Financial Group (simbol bursier BRK) timp de nouă luni de zile, cu pierderi potențiale între 10-20%. Când au venit rezultatele financiare foarte bune, a trecut pe plus și a marcat în trei ore profit de 8%. Aceasta este și frumusețea tranzacționării spune Mircea, să câștigi acel procent în câteva ore – după o perioadă de răbdare de câteva luni în cazul lui. Nu este o știință exactă sau inexactă, fiecare poate face asta cu un pic de cunoștințe, indicii pentru a construi poza întregă, timp, răbdare și ambiție. Sau cum spune Mircea, să fii ca un șoricel care este în căutarea permanentă a unui cașcaval.

÷

ÎMI PARE RĂU, DAR MĂ OPRESC AICI

Sunt ultimele cuvinte pe care Traian Stan, cunoscut formator de opinie în rândul investitorilor din piața locală de capital, le-a scris pe blogul său. „Pasionat“ este un cuvânt mult prea slab care să descrie dăruirea pe care Traian o arăta zilnic, de ani buni, pentru crearea unei comunități „pragmatice și constructive“ a investitorilor la bursa românească, așa cum o vedea el. Investitori care să-și aloce timp pentru informare, să se cizeleze ei înșiși, să-și „educe“ flerul, să învețe să beneficieze de oportunități și să riște atât cât își pot permite. Oameni care să-și tempereze lăcomia și să găsească atât echilibrul între investiții, câștiguri și pierderi, cât și între propriul temperament, dorințe, așteptări și o piață în continuă mișcare.

De-a lungul anilor, blogul său (traian-bursierblog.ro) i-a fost o carte de vizită dar și un canal de comunicare pe care îl folosea pentru a-și spune opinia, publica analize și anima comunitatea de pasionați de bursă. Investitor la rândul său, Traian Stan a fost într-o perpetuă căutare a celor mai potrivite metode și tehnici de tranzacționare, dar și într-o continuă cunoaștere de sine „în această lume unde finanțele personale ar trebui să fie pe primul plan“, după cum el însuși scria în prefața Ghidului Bursier pe care l-a elaborat. Pe 5 mai Traian a publicat ultimul text pe blogul său, chiar de pe patul de spital. Și-a alocat o părticică din timpul său prețios pentru a scrie despre una dintre știrile bursiere actuale la acea dată, listarea Digi Communications. Poate asta este o măsură a pasiunii sale față de bursă.

IN MEMORIAM CRISTIAN MICU

(1979 - 2017)

Cristian Micu, unul dintre oamenii pentru care bursa a reprezentat o adevărată pasiune, nu mai este printre noi. O piață de capital matură se construiește cu dedicație așa cum Cristian făcea zilnic. Cu o experiență de peste 16 ani în domeniu, Cristian Micu și-a început cariera ca reporter specializat în piața de capital la Ziarul Financiar, în 2001. A continuat, cu aceeași pasiune, ca trader la Credit Suisse și Delphi Securities în Londra. În 2012 revine în România și preia în calitate de director general conducerea societății de brokeraj NBG Securities, moment în care începe să se implice tot mai activ în dezvoltarea pieței de capital locale. În 2016 a fost ales Secretar General în Consiliul de Administrație al Bursei de Valori București.

Va rămâne în amintirea noastră pentru ceea ce a fost și ceea ce a făcut.

Lucian Anghel
Președinte CA Bursa de Valori București

Ludwik Sobolewski
CEO Bursa de Valori București

